

**ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

У статті наведено основні проблемні моменти впровадження інклюзивної освіти в Україні. Наведено кількість дітей, що навчаються у інклюзивних класах. Представлено рейтинг факторів впливу на розвиток інклюзивної освіти. Охарактеризовано існуючі моделі фінансування інклюзивної освіти. Розглянуто джерела фінансування інклюзивної освіти. Обґрунтовано, що найбільш реальним джерелом фінансування вітчизняної інклюзивної освіти є кошти об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: інклюзивна освіта; фінансування; бюджет; фандрайзинг; об'єднані територіальні громади.

HAVLOVSKA N. I., RUDNICHENKO M. M.
Khmelnitskyi National University

**DOMESTIC AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN FINANCING
INCLUSIVE EDUCATION**

The article presents the main problem since the introduction of inclusive education in Ukraine. Shows the number of children enrolled in inclusive classrooms. Submitted rating factors influencing the development of inclusive education. Characterize existing models of inclusive education funding. We consider the sources of funding of inclusive education. Proved that the most viable source of funding for the national inclusive education funds are united communities.

Key words: inclusive education; financing; budget; fundraising; merged municipalities.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, включення дітей з особливостями розвитку в загальноосвітній процес є вкрай важливим. Це пов'язано не лише з необхідністю отримання рівних можливостей і адекватної соціалізації дітей з особливими потребами, а й з необхідністю становлення морального суспільства, отже інклюзія є вкрай необхідною в нашій країні. Підтвердженням цього твердження є проведені дослідження Європейською дослідницькою асоціацією «Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи» [2], які зазначають, що розвиток і впровадження інклюзії стає завданням і потребою суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми. Зокрема, розвитку теоретичних основ розбудови інклюзивного освітнього середовища присвятили свої дослідження В. Бондар, Є. Клопота, О. Кривоносова, І. Лапшина, С. Семак, О. Серова, Т. Стецюра, А. Тамм та ін. Однак, у більшості наукових праць розглядаються питання методичного забезпечення інклюзивної освіти, а дослідження проблем її фінансування майже відсутні.

Основні результати дослідження. В Україні у порівнянні з 2014/2015 н. р. у 2015/2016 н. р. на 19 відсотків збільшилася кількість учнів в інклюзивних класах – з 2165 до 2720 осіб (рис. 1) [4].

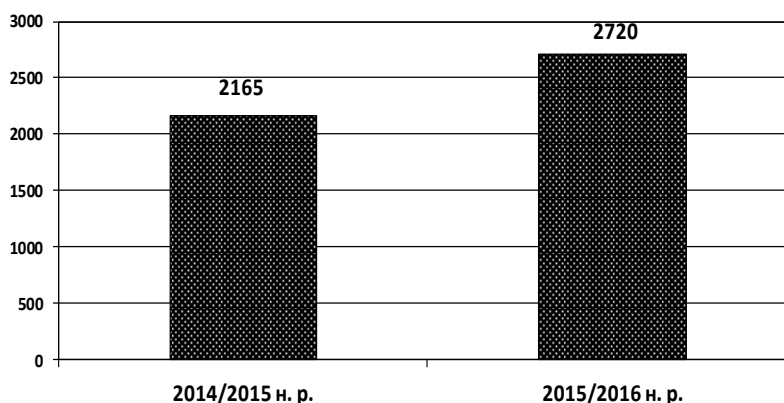

Рис. 1. Кількість дітей, які навчаються в інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, кількість учнів тис. [4]

У порівнянні з 2014/2015 н. р. у 2015/2016 н. р. на 36,1 відсотка більше, у порівнянні з попереднім роком, уведено посад асистента учителя (994 посади) в загальноосвітніх школах з інклюзивними класами (рис. 2) [4].

В Україні у порівнянні з 2014/2015 н. р. у 2015/2016 н. р. на 5 відсотків (з 4955 до 5265 осіб) збільшилася кількість учнів з особливими потребами, для яких навчально-виховний процес організовано у спеціальних класах загальноосвітніх шкіл за місцем проживання дітей (рис. 3) [4].

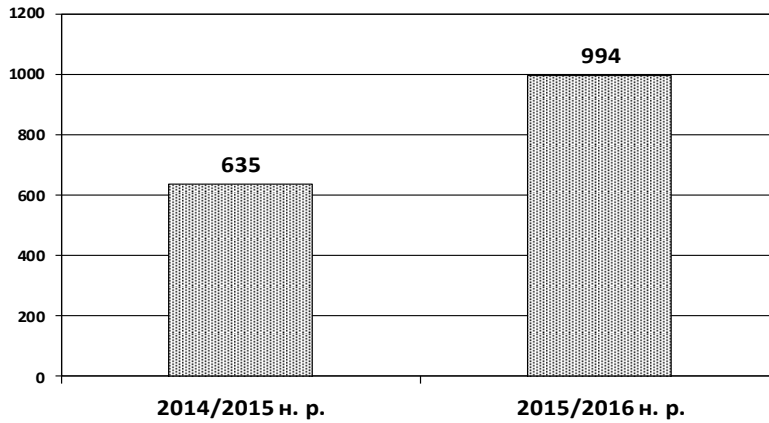

Рис. 2. Кількість посад асистента учителя в інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, кількість ставок [4]

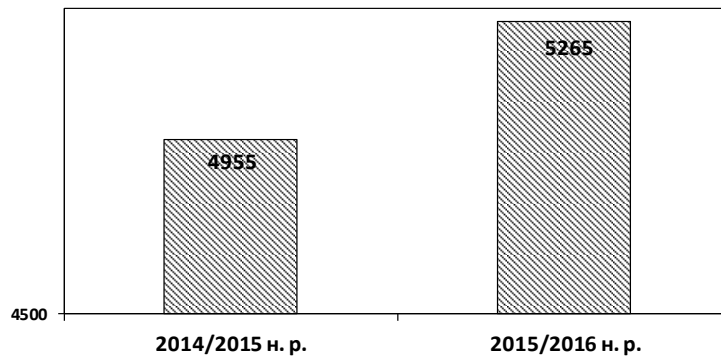

Рис. 3. Кількість дітей, які навчаються у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнів [4]

Звичайно, впровадження інклюзивної освіти на належному рівні в Україні має певні перепони, які зумовлюються виділеними факторами впливу на розвиток інклюзивної освіти (рис. 4) [2, с. 14].

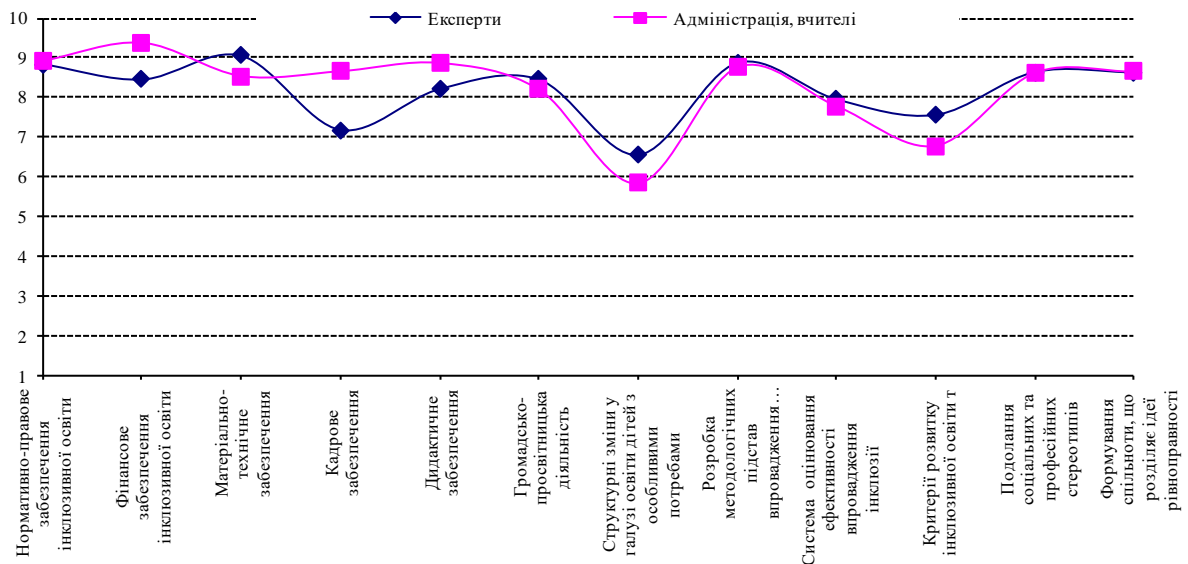

Рис. 4. Рейтинг факторів впливу на розвиток інклюзивної освіти (порівняльний аналіз: експерти, професійні групи) [2, с. 14]

Аналіз перешкод щодо впровадження інклюзивної моделі навчання свідчить, що усі вони входять до основних категорій, підтверджених результатами міжнародних досліджень. Ці категорії включають в себе:

- 1) законодавство;
- 2) фінансування;
- 3) зміст освіти;
- 4) кадрові питання;

- 5) питання доступності та пристосування загальноосвітніх закладів;
6) міжвідомчу співпрацю [2, с. 14].

Серед виділених факторів впливу на розвиток інклюзивної освіти провідне місце посідає саме фінансування інклюзивної освіти. Якщо ж розглядати освітню практику, то виділяють використання трьох економічних моделей фінансування освіти дітей з особливими навчальними потребами (табл. 1) [8]:

- 1) базується на урахуванні кількості дітей з особливими навчальними потребами;
- 2) базується на ресурсах;
- 3) базується на оцінюванні результатів.

Таблиця 1

Існуючі моделі фінансування інклюзивної освіти

№	Назва моделі	Характеристика	Особливості фінансування
1	Child-based model	базується на урахуванні кількості дітей з особливими навчальними потребами	кошти на задоволення таких потреб з центральних фінансових установ спрямовуються до регіонів відповідно до кількості дітей за чітко визначеними нормативами
2	Resource-based model	базується на ресурсах	розмір фінансування визначається залежно від наданих послуг, а не від кількості дітей, що мають особливі навчальні потреби
3	Autput-based model	базується на оцінюванні результатів	фінансування розподіляється з урахуванням результатів національного тестування

Що ж стосується України, то при фінансуванні інклюзивної освіти переважно використовується модель, що базується на ресурсах і потребує переходу до іншої – більш виправданої моделі, а саме на урахуванні кількості дітей з особливими навчальними потребами. Відповідно, на сьогоднішній день пропозиції з фінансування інклюзивної освіти потребують детальної розробки, аналізу, виваженості й обговорення.

Справедливим буде зазначити, що в нашій країні відбулися певні позитивні зрушення, а саме:

- збільшено у 2,6 разу фінансування учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних та спеціальних класах (постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2015 р. № 435);
- унормовано питання оплати праці педагогічних працівників, у тому числі асистента вчителя, у класах з інклюзивним навчанням (постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2015 № 479 “Про внесення зміни у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298”) [3];
- у зв’язку з проведенням реформи освіти в Україні доручено Міністерству фінансів України передбачити в освітній субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам видатки для забезпечення корекційно-розвиткової роботи з учнями, що мають особливі освітні потреби в інклюзивних та спеціальних класах загальноосвітніх шкіл, провести підвищення кваліфікації педагогічних працівників, надати належно науково-методичне забезпечення навчальним закладам (постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Правове забезпечення реформи освіти в Україні»» від 16.03.2016 № 1031-VIII) [6].

Якщо врахувати відсутність окремої статті фінансування інклюзивної освіти в бюджеті України, то слід розглянути загальну динаміку фінансування освіти в Україні у 2014–2016 роках (рис. 5) [7], а як свідчать наведені показники, така динаміка є негативною.

Враховуючи вищезазначене, на нинішньому етапі розвитку економіки України, оптимальним є рівень фінансування освіти не нижче 6% ВВП, у тому числі 4,5% – за рахунок загального фонду зведеного бюджету. Такий рівень відповідатиме рівню видатків країн-лідерів за якістю освіти і не перешкоджатиме цілям побудови економіки, заснованої на знаннях. Обсяги державного фінансування первинної, середньої та професійної освіти із загального фонду зведеного бюджету на даному етапі повинні становити 3,5% ВВП, вищої освіти – 1,0% ВВП і змінюватися залежно від демографічних факторів [7].

Згідно з законодавством України фінансування організації інклюзивного навчання здійснюється за рахунок (рис. 6): державного бюджету та бюджетів різних рівнів, коштів місцевих громад та коштів громадських, благодійних і міжнародних організацій [5].

Отже, на сьогоднішній день, основним джерелом фінансування інклюзивної освіти є державний бюджет України та бюджети різних рівнів. Головним джерелом коштів місцевих бюджетів, що можуть бути спрямовані на послуги інклюзивної освіти, є дотація вирівнювання, її обсяг розраховується на основі формули, яка частково враховує необхідність фінансового забезпечення особливих потреб таких дітей. В Україні здійснюють кроки щодо впровадження методу бюджетування, орієнтованого на результат, яке є основою для запровадження ефективних фінансових механізмів для забезпечення інклюзивної освіти. Такий підхід дозволить відокремити при плануванні та звітуванні грошовий потік, що спрямовується на інклюзивну освіту, і забезпечить цільове використання бюджетних коштів [2, с. 23].

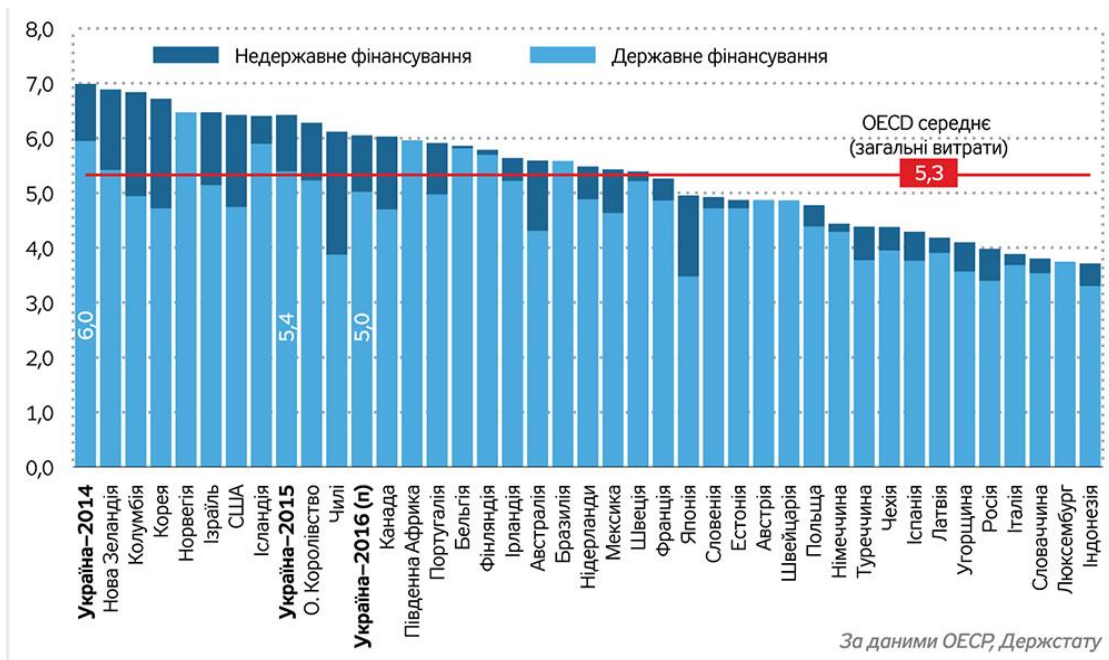

Рис. 5. Фінансування освіти в Україні у 2014–2016 рр. та інших країнах світу у 2012 р., % ВВП [7]

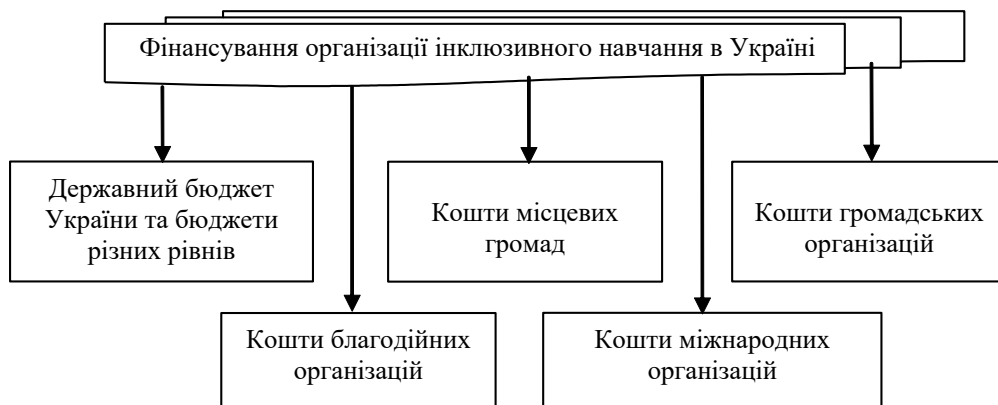

Рис. 6. Фінансування організації інклюзивного навчання згідно законодавства України

Ініціаторами та активними лобістами впровадження інклюзивної освіти в Україні були і є неурядові організації та батьківські об'єднання. Експерти підкресливали, що тут немає ніякої унікальності, це світовий тренд [2, с. 12-13]. За результатами проведеного дослідження Європейською дослідницькою асоціацією більшість неурядових організацій, зареєстрованих як такі, що серед завдань бачать захист прав людей з інвалідністю, виявились існуючими лише на папері (на анкету відповіли 64 з 135 організацій, які визначені у переліку). І лише 8% з них займаються збором коштів, забезпечуючи фінансову допомогу інвалідам [2, с. 13].

Фінансування інклюзивної освіти повинно включати в себе благодійність, або, як використовується за кордоном, термін «фандрайзинг», що є значним за питомою вагою джерелом фінансування освіти і науки за кордоном. Однак, враховуючи соціально-політичну ситуацію в країні та існування військового конфлікту, фандрайзинг у короткостроковій перспективі, не зможе відігравати домінуючу роль у фінансуванні інклюзивної освіти.

Необхідно констатувати, що в умовах сьогодення серед наведених джерел фінансування, найбільш реальним джерелом стають кошти об'єднаних територіальних громад.

Так, сьогодні в Хмельницькій області створено 22 об'єднані територіальні громади (ОТГ) (рис. 7) [1].

Загальний обсяг доходів місцевих бюджетів ОТГ у 2016 році (рис. 8) збільшився у 6 разів – з 152 млн. грн до 922 млн грн, власні ресурси – більше ніж у 2 рази – на 175 млн грн, міжбюджетних трансфертів отримано 595 млн грн. Власні доходи на 1 жителя такої громади в середньому збільшилися у 2 рази – з 527 грн до 1118 грн.

Місцевим бюджетам ОТГ області на 2016 рік передбачена з державного бюджету освітня субвенція – 347 млн грн та медична субвенція – 184 млн грн [1].

Рис. 7. Регіональна структура об'єднаних територіальних громад [1]

Затверджені обсяги видатків на 1 учня загальноосвітніх закладів у місцевих бюджетах ОТГ складають від 11 тис. грн до 21,9 тис. грн. Зазначене свідчить, як про фінансову можливість громади додатково спрямувати власні ресурси на підтримку загальноосвітніх закладів, так і про фактичну наявність фінансових ресурсів, що можуть бути спрямовані на розвиток інклюзивної освіти на місцевому рівні.

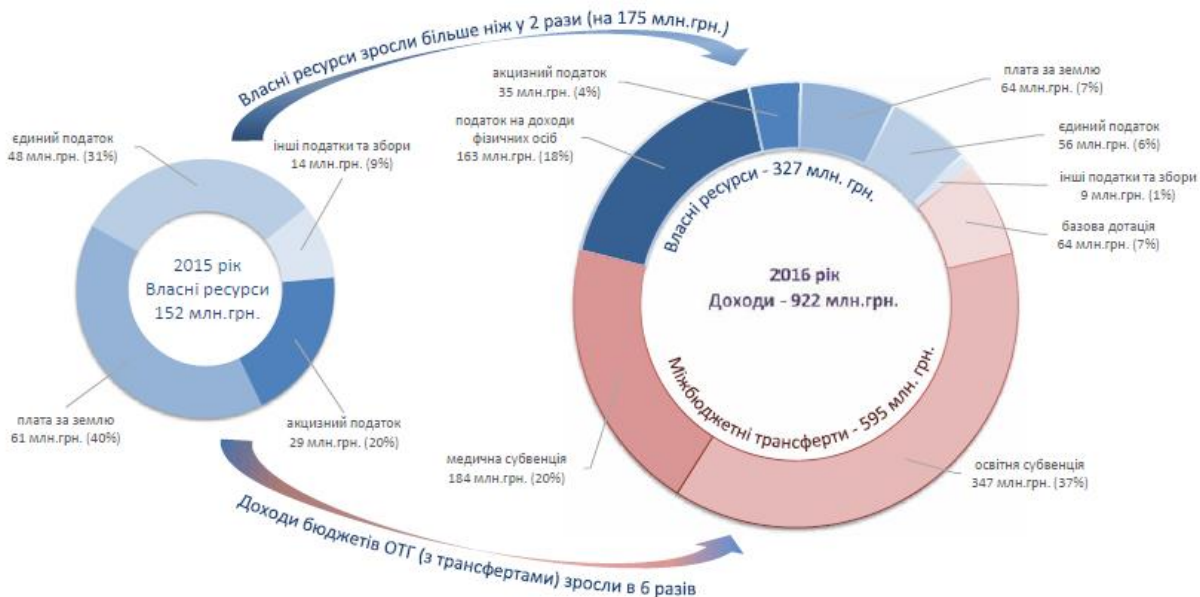

Рис. 8. Структура доходів загального фонду об'єднаних територіальних громад Хмельницької області [1]

Висновки. Отже, кошти місцевих громад (об'єднаних територіальних громад) є на сьогодні тим необхідним адресним фінансовим ресурсом, який здатен змінити ситуацію у фінансуванні інклюзивної освіти в Україні, хоча дослідження окресленої проблематики є актуальними і потребують подальшого розвитку.

Література

1. Бюджетна децентралізація об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kosivrada.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2016/06/KMU_08-06-2016.pdf

2. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження [Електронний ресурс] / Європейська дослідницька асоціація. – 06.2011–01.2012. – Режим доступу :

https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiRkdz939_PAhXGwywKHcWABT0QFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fosvita.ua%2Fdoc%2Ffiles%2Fnews%2F294%2F29475%2FERA_INCLUSION_RESUME_FINAL_Ukr.doc&usg=AFQjCNGhFGZx44Bs156TfN3AJpmmjbQL3g&sig2=VhbJ04gJeYCHptjaSbMw7A

3. Звіт уряду: куди зрушила освіта в 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/news/49760/>

4. Міністерство освіти і науки України : інформаційно-аналітичні матеріали з питань підготовки до 2016-2017 навчального року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mon.gov.ua/content/Новини/2016/08/17/konf20162.doc

5. Наказ МОН №912 від 01.10.10 року «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/

6. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Правове забезпечення реформи освіти в Україні»» від 16.03.2016 № 1031-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1031-19>

7. Фінансування освіти: скільки, кому і як? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/finances/finansuvannya-osviti-skilki-komu-i-yak-.html>

8. Stainbeck S. Inclusion: A Guide for Educators / S. Stainbeck, W. Stainbeck. – Baltimore : Paul H. Brooks., 1996. – 245 p.

Надійшла 01.11.2016; рецензент: д. е. н. Рудніченко С. М.